

תל אביב

TLV

De culinaire stadsgids

JIGAL KRANT

NIJGH & VAN DITMAR

INLEIDING

- Naam en bijnamen 5
- Tel Aviv in het kort 8
- Historie 13
- De culinaire revolutie 13
- FAQ 15
- When in Tel Aviv... 18

ONTBIJT

STREETFOOD

RESTAURANTS

CHOEMOES

SJAKSJOEKA

VEGAN

KOFFIE

IJS

DRANK

MARKTEN & DELICATESSEN

PLATENWINKELS

FIETS

Fietsroute

DE WITTE STAD

Tien Bauhaus-hoogtepunten

GRAFFITTOURS

Straattouristen van Tel Aviv

CULINAIRE WOORDENLIJST

VERKLARENDE WOORDENLIJST

REGISTER

- 38
- 52
- 68
- 86
- 100
- 108
- 120
- 130
- 138
- 156
- 174
- 180
- 188
- 194
- 201
- 210
- 216
- 228
- 234
- 236

INLEIDING

Eind april 2018 – mijn kookboek *TLV* lag amper een maand in de boekhandel – ontving ik een appje uit Tel Aviv. Afzender was chef Barak van restaurant Burek, de verborgen parel van de wijk Florentin, drie pagina's lang door mij bewierookt in *TLV*. Quasi verbolgen deed hij zijn beklag: 'Jigal, we worden *mesjogge* van alle Hollanders!'

Vele zalige avonden was ik sindsdien te gast in mijn levelingsrestaurant en altijd was wel aan een of twee tafels de voertaal Nederlands. Op straat werd ik aangeklampt door landgenoten, die me vertelden dat ze dankzij mijn kookboek op vakantie waren in Tel Aviv.

Hoeveel lezers met *TLV* in de koffer naar Israël zijn afgereisd valt onmogelijk te zeggen. Afgaand op de verslagen op sociale media moeten het er vele honderden zijn. Het afgelopen jaar kreeg ik zowat dagelijks mailtjes waarin ik gevraagd werd om mijn laatste culinaire tips door te sturen. Maar net zo goed ontving ik vragen over overnachtingsplekken, kledingvoorschriften, huurfietsen, wisselkoeren, stopcontacten en tattooshops. Kwistig strooide ik met adviezen op maat (behalve dan over tatoeages – het aubergentieje dat ik mezelf had toegezegd ter ere van het uitkomen van *TLV* heeft, angsthaas die ik ben, nog altijd zijn weg naar mijn bovenarm niet gevonden).

Het bleef niet bij adviezen op maat via de mail. Steeds vaker kreeg ik verzoeken van vriendenclubjes en bedrijven om hun voorgenomen trips naar Tel Aviv van extra glans te voorzien. Een enkele keer, als dagelijks werk en gezin het toelieten, ging ik mee als gids. Dan vond ik mezelf terug in een tourbus, waar ik staand naast de chauffeur met een rondzingende microfoon veertig aangeschoten Rotterdamse vastgoedvrienden stond toe te spreken – wat te gek was.

Toch kwam het niet in me op om mijn kennis en liefde voor Tel Aviv te bundelen in een reisboek. Dat idee werd geopperd door mijn uitgever Miriam Brunsveld tijdens een bespreking over de opvolger van *TLV*. Dat kookboek moest maar even wachten, besloten we. Eerst gingen we de reiswereld opschudden met een culinaire stadsgids zoals hij nog nooit was gemaakt. Het resultaat heb je in handen.

TLV - De culinaire stadsgids pretendeert geen allesomvattende begeleider van je vakantie in Tel Aviv te zijn. Sterker, het is nogal een gemankeerd boek. Leidraad is mijn liefde voor Tel Aviv en die gaat grotendeels door de maag. De meeste pagina's in deze stadsgids gaan over eten, drinken en alles wat daarmee samenhangt. Ik sta te popelen om je te vertellen waar ik het liefst ontbijt, diner, snack, koffiedrink, borrel en boodschappen doe. Dat betekent dat je lang kunt zoeken naar chique etablissementen waar chefs de nobele kunst van de haute cuisine beoefenen. Niet dat die er niet zijn, integendeel. Tel Aviv kan zich in toenemende mate meten met gastronomische wereldsteden als Amsterdam, Parijs en Londen. Als Michelin een Israëlische gids zou uitgeven – het zou me niets verbazen als dat weldra gebeurt – dan zouden restaurants als OCD, Mashya, Topolopompo, Alena, Toto, Milgo & Milbar en Yaffo-Tel Aviv zonder twijfel met sterren worden overladen. Reserveer daar gerust een tafel als je tuk bent op prijelige boetseerwerkjes in mousserende sausjes die op kostbaar porselein worden opgediend bij kaarslicht en sferische achtergrondmuzak, maar wat mij betreft heeft Tel Aviv een veel markantere, meer eigengerede gastronomie.

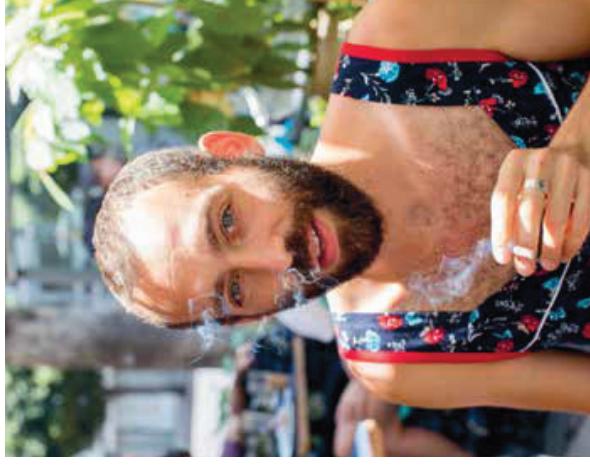
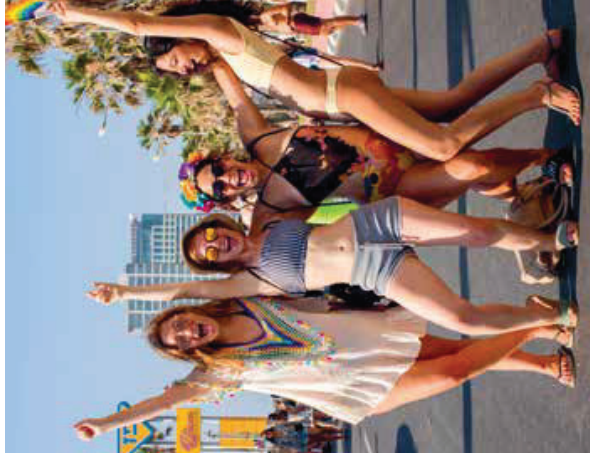
Ik ga je kennis laten maken met een eercultuur die zijn gelijke niet kent in Amsterdam, Parijs, en Londen: een monter *balagan* (kakofonie) waar alle vormen van vermaak naadloos in elkaar overvloeien. Waar de deejay even onmisbaar is als de chef. Waar je tot diep in de nacht simpeler en tegelijkertijd lekkerder eet dan ooit tevoren. Waar je *lechajems* ('toosten') uitbrengt met andere gasten en het bedienend personeel. Waar je misschien wel dansend eindigt op de bar.

Verwacht in dit boek geen Italiaanse, Franse of Thaise eeta dressjes. Je kunt in Tel Aviv terecht voor goede sushi (Fu Sushi), taco's (Taqueria) en tapas (Vicky Cristina), maar dan had je net zo goed een stedentrip naar Tokio, Mexico-Stad of Barça kunnen boeken.

Eten en drinken vormen het hart van deze gids, maar ik laat je ook graag kennismaken met de vele andere gezichten van de stad. Mijn eigen interesses zijn daarbij leidend. Dus crossen we door de stad op de fiets, gaan we op zoek naar verborgen vinylschatten in alternatieve platenzaakjes, joggen we ieder door het mondje gekomen pondje er weer af in het park en laten we het museum links liggen ten faveure van de alomtegenwoordige straatkunst. Wil je leren surfen, op krav-magacursus of tot het ochtendkrieken losgaan in clubs, dan is Tel Aviv de stad voor jou, alleen zul je je gouden tips elders moeten inwinnen.

Lang was Tel Aviv het best bewaarde geheim van de reiswereld. Dat je op amper vier uur vliegen kon laven aan zonnovergoten stranden, fantastisch eten, swingende nachtclubs, unieke architectuur en toonaangevende musea wist alleen een handvol insiders. Tel Aviv bleef zo lang onbekend en onbemand omdat het werd overschaduwd door de aanhoudende politieke en religieuze onrust in de regio. Wie wil op vakantie naar een verscheurd land, waar sluimerende brandhaarden elk moment kunnen opblazen? Maar te midden van alle politieke chaos en frictie is Tel Aviv een oase van rust en tolerantie. Joden en Arabieren leven er harmonisch samen. Politie is in geen velden of wegen te bekennen. De stad wordt niet voor niets De Bubbels genoemd.

Sinds jaar en dag fungeert de Israëlische kuststad als veilige haven voor buitenbeentjes en andersdenkenden die zich in het conservatieve achterland niet op hun gemak voelen. De bevolking van Tel Aviv is hierdoor verworden tot een uitzonderlijke samenklontering van vrije zielen. Zo rekent een kwart (!) van de bevolking zich tot de LGBTQ-gemeenschap. Nog een wonderbaarlijke statistiek: Tel Aviv telt van alle steden in de ganse wereld de meeste veganisten, volgens recente schattingen rond de acht procent. Die bovengemiddelde dierenliefde komt ook tot uiting in het recordaantal honden in Tel Aviv. Verder is Groot-Tel Aviv wereldwijd koploper op het gebied van start-ups. Met een knipooog naar Silicon Valley noemen Israëli's hun hightechsector *Silicon Wadi* (een wadi is een drooggevalle woestijnrivier). De diepgewortelde hang naar innovatie uit zich ook op straat. In Tel Aviv hoor je er pas bij als je even snel als geruisloos door het verkeer zoeft op een elektrische step of een ander futuristisch vervoermiddel op groene stroom.

NAAM EN BIJNAMEN

Tel Aviv wordt gewoonlijk vertaald met 'Lenteheuvel'. 'Aviv' is inderdaad lente in het Ivrít (modern Hebreeuws), maar niet zomaar iedere hobbel in het landschap kwalificeert zich als 'tel'. Zo'n tel is een typisch fenomeen in het heilige land, waar het al millennia stuivertje wisselen is tussen heerschappen. Archeologen stuiten naarmate ze dieper graven op steeds oudere ruïnes en restanten. Zo'n openoeping van verwoeste beschavingen wordt een tel genoemd. Aan die definitie voldoen de duinen waarop Tel Aviv is gebouwd niet. Dat de eerste Joodse stad in het moderne Israël Tel Aviv is genoemd heeft alles te maken met de symbolische betekenis van de naam.

In 1902, zeven jaar voordat een groep bevolgen ideologen besloot een zionistische modelstad te bouwen even ten noorden van Jaffo, verscheen de utopische roman *Almehuland*. Auteur was journalist Theodor Herzl, de Hongaarse grondlegger van het zionisme. Herzl was tot het inzicht gekomen dat een soevereine Joodse staat de enige uitweg was uit het eeuwige antisemitisme. Waar die territoriale zelfbeschikking moest worden gerealiseerd was Herzl aanvankelijk om het even. Pas gaandeweg raakte hij ervan overtuigd dat het oude Beloofde Land de enige optie was. Tweeëntwintig jaar lang hadden Joden driemaal daags gebeden om hun terugkeer naar Zion, dus waren Oeganda en Suriname (zoals de Britse machthebbers voorstelden) geen serieuze alternatieven.

In *Almehuland* voorspelde Herzl de herrijzenis van de Joodse civilisatie in haar oude territorium. De roman werd door de zionistische beweging omhelsd als ideologisch pamflet. Nog in hetzelfde jaar verscheen de Hebreeuwse versie onder de titel *Tel Aviv*. Vertaler Nachum Sokolov zag de 'tel' als opeenstapeling van beschavingen, als veelzeggende metafoor voor Herzls visioen. Wie diep genoeg graaft in de historie stuit telkenmaal op de Joodse aanwezigheid in het land tussen de Middellandse Zee en de Jordaan. Keer op keer waren de Israëliëten teruggekeerd vanuit hun diaspora en hoewel de ballingschap dit keer wel erg lang had geduurd, was de verbondenheid met het oude thuisland nog altijd springlevend. Met de toevoeging van 'aviv' verwoordde Sokolov de zionistische droom. De poëtische vertaler doelde daarmee niet op de lente als seizoen, maar als symbool voor een nieuw begin.

De grondleggers van Tel Aviv gaven hun bouwproject aanvankelijk de werktitel *Achoezat Bajiet* ('Thuisland') mee. Dat was ook de naam van hun sociëteit. Een jaar na het leggen van de eerste steen kreeg Tel Aviv zijn definitieve naam. Het idee om de stad te vernoemen naar Herzls levenswerk kwam uit de koker van Menachem Shenkin, een van de *fathers* van Tel Aviv. De naamsverandering was in de eerste plaats een eerbetoon aan de jonggestorven Herzl, maar – zo zette Shenkin zijn voorstel kracht bij – Tel Aviv bekte ook een stuk lekkerder dan Achoezat Bajiet.

Er zijn weinig steden met zoveel bijnamen als Tel Aviv en elke alias werpt een ander licht op de stad. In het verlengde van De Bubbels wordt de stad ook wel *medienat Tel Aviv* (de staat Tel Aviv) genoemd. Beide bijnamen – in gelijke mate gebezigd door vriend en vijand – onderstrepen de uitzonderingspositie die Tel Aviv inneemt binnen de Israëliëische samenleving. Vooral wat betreft politiek is De Bubbels een buitenbeentje.

Als de uitslagen in Tel Aviv bij landelijke verkiezingen bindend zouden zijn, dan lagen de politieke verhoudingen in het Midden-Oosten volstrekt anders. Er gaat bijna geen zaterdagavond voorbij dat er niet door duizenden wordt gedemonstreerd tegen de bezettingspolitiek en corruptie van de regering. De bubbelmetafoor lijkt ook te waarschuwen voor de kwetsbare positie van Tel Aviv. Naarmate de tegenstellingen groter worden en de spanningen toenemen, komt de zeepbel steeds meer onder druk te staan. De vrees dat De Bubbels vroeg of laat uiteenspat is dan ook niet van de lucht.

Veel bijnamen benadrukken de hedonistische inborst van Tel Aviv. Volgens een oude wijsheid wordt in Jeruzalem gebeden, in Haifa gewerkt en in Tel Aviv gedaan. Dat klopt maar ten dele, want niet havenstad Haifa, maar *start-up city* Tel Aviv is de economische motor van het land. Maar van dat bidden en dansen is geen letter gelogen. In Tel Aviv wordt gefeest alsof er geen morgen bestaat en daarbij trekt niemand zich iets aan van religieuze taboes. Restaurants tarten met duivels genoegen de Joodse spijswetten, hoe minder koosjer de kaart hoe beter. Juist op vrijdagavond, als de verplichte sjabbatrust het openbare leven in Jeruzalem lamlegt, barst het feest los in de partystad aan zee. Het zinderende uitgaansleven wordt door stadsmarketeers gepromoot met slogans als *non-stop city* en het van New York geplagte *the city that never sleeps*. Minder complimenteers bedoeld zijn bijnamen als *sin city* en *tel sodom* (naar de Bijbelse zusterstad van Gomorra).

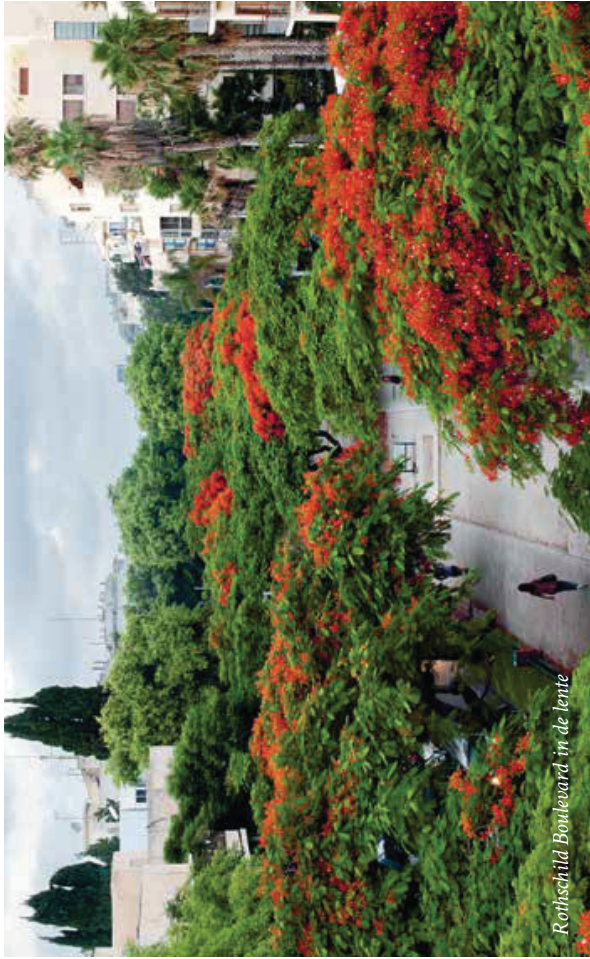
Nog twee kwalificaties die vaker dienstdoen als scheld- dan als koosnaam: *tel chanoeet* ('tel winkel') en *tel gazoz* ('tel frisdrank'). Tel Aviv is voor veel Israëli's een stad vol individualistische leeghoofden met maar één geloofsovertuiging, die van het geld.

Het vaakst gebruikte synoniem voor Tel Aviv is 'de witte stad', een benaming waar ik lang geen snaars van snapte. Het Tel Aviv dat ik als tiener en twintiger verfschuwde was op zijn best een asgrijze stad: een deprimerende verzameling betonrot zonder ziel. Wandelend door de stad vroeg ik me dikwijls af waar dat wijkje met die bejubelde Bauhausarchitectuur zich toch bevond. Pas een jaar of vijftien geleden, toen een begin werd gemaakt met de lang beloofde faciliteit van het stadshart, begon het me te dagen. Achter de onooglijke gedrochten die ik nooit een blik waardig had gegund, gingen prachtige monumenten schuil. Hageleitwite geometrische vormen staken schitterend af tegen de kobaltblauwe lucht. Langzaam maar zeker kreeg Tel Aviv zijn oude witte glans terug.

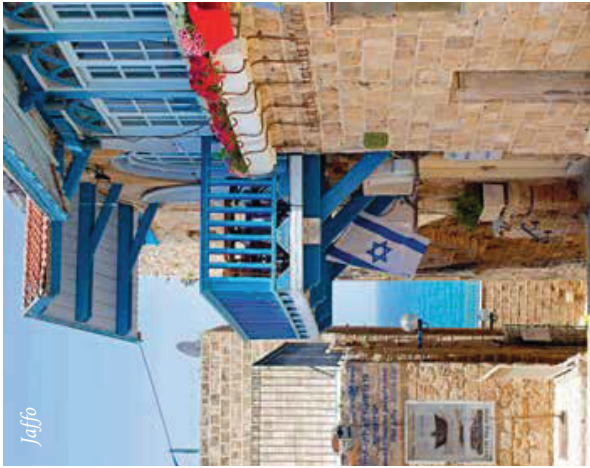
Tel Aviv mag dan sinds 2003 door Unesco worden erkend als werelderfgoed, het stadsbestuur promoot de witte stad steeds vaker als 'de groene stad'. Daar valt wat voor te zeggen. Tel Aviv duikt steeds weer op in de hoogste regio's van ranglijsten van groenste steden ter wereld. Dadelpalmen, ficussen en andere exotische bomen behouden in de winter hun bladeren en geven sommige wijken het voorkomen van een regenwoud. Wandelend door schaduwrijke straten als Balfour of Hamelekh Koresh bekruipt je het gevoel dat Tarzan ieder moment voorbij kan komen slingeren aan een liaan.

Kleurrijk als Tel Aviv is, wordt de stad met nog een tint geassocieerd: roze. Al jaren geldt de stad van Dana International als *gay capital of the world*. Dat heeft zijn weerslag op het straatbeeld, waar je zou zweren dat de Israëliëische vlag de regenboogvlag is. Dragqueens flaneren onbedreigd over de *Tayelet*, de strandpromenade. Schaars geklede pubermeisjes met fluorescerende haren vrijen ongegeneerd op terrasjes. Homo's pronken met hun glimmende sixpacks op de middenberm van de boulevards.

Rothschild Boulevard in de lente

Hoewel Tel Aviv de nodige barretjes en clubs telt die zich specifiek op homo's richten, laat de bloeiende gayscene zich niet in een hokje wegstoppen. Waarom zouden ze ook, ze zijn met zovelen dat ze zich overal thuis voelen. Anderzijds worden de beschikbare LGBTQ-voorzieningen door veel hetero's gebruikt. Neem maar eens een kijkje op *gay beach*. De zevendaagse Gay Pride in juni mag met recht een LGBTQH-festijn worden genoemd – met de 'H' voor hetero. Met een kwart miljoen deelnemers van divers allooi is de Gay Pride een daverende ode aan de liefde.

TEL AVIV IN HET KORT

Tel Aviv telt 450.000 inwoners. Daarmee is het de tweede stad van Israël. Gesitueerd in Nederland zou het onze vierde stad zijn, slechts een fractie groter dan Utrecht. Gemeten naar oppervlakte stelt Tel Aviv nog minder voor. Het past in zijn geheel in Loon op Zand, Noordwijk of Middelburg.

Wie vanuit zijn vliegtuigraampje neerkijkt op Tel Aviv, ziet een stad die veel groter oogt dan de officiële cijfers doen vermoeden. De stadsgrenzen lopen namelijk dwars door stedelijk gebied. Als de naadloos aangrenzende gemeenten Bat Yam, Holon, Ramat Gan, Givatayim en Benee Brak geen zelfstandige steden, maar wijken van Tel Aviv waren geweest, dan telde de stad ruim drie miljoen inwoners. De enige buurgemeente die door Tel Aviv is ingelijfd is het oude Arabische stadje Jaffa (Jaffa). Sinds de annexatie in 1950 heet Tel Aviv daarom voluit Tel Aviv-Jaffa.

HISTORIE

Afgezien van het Bijbelse Jaffa, is Tel Aviv een piepjonge stad. In de lente van 1909 verzamelden 66 families zich in de duimen ten noorden van Jaffa en besloten daar hun stad te stichten. Door middel van een loting kreeg elke familie een perceel toegewezen. Toch zijn er stadswijken die ouder zijn dan 110 jaar. In 1886 werd begonnen met de bouw van Neve Tsedek, destijds beschouwd als een Joodse uitbreiding van het overvolle Jaffa. In 1906 volgde de wijk Kerem Hatemaniem, vanaf het begin een sloppenwijk waar armlastige Jemenitische emigranten zich vestigden. Beide wijken maakten geen deel uit van de plannen van de grondleggers van Tel Aviv. Integendeel, ze zagen de ongeorganiseerde bouwchaos in Neve Tsedek en Kerem Hatemaniem als schrijnend voorbeeld van hoe het niet moest. Met een weldoordacht stedenbouwkundig plan moest Tel Aviv het schoolvoorbeeld worden van de moderne Europese tuinstad, met brede boulevards en loodrecht kruisende lanen. De modelstad bleek echter zo'n eclatant succes dat de wijken waar de grondleggers met dedain op hadden neergekeken, weldra werden opgeslokt door het rap uitdijende Tel Aviv.

Wat maar weinigen weten is dat Tel Aviv nooit had bestaan zonder tussenkomst van een in de vergetelheid geraakte Nederlander. Omdat het Ottomaanse Rijk zijn Joodse onderdanen in Palestina had verboden om land aan te kopen, nam de zionistische bankier Jacobus Kann uit Den Haag de noodzakelijke acquisities voor zijn rekening. Hij verzweeg zijn Joodse achtergrond en de Ottomaanse autoriteiten gingen akkoord met de aankoop van Kerem Jabali, het duinland-

DE CULINAIRE REVOLUTIE

Het is nauwelijks meer voor te stellen, maar nog niet zo heel lang geleden bestond de culinaire apotheose van een stedentrip naar Tel Aviv uit de vliegtuigmaaltijden op de heen- en terugreis. Wie zich een verblijf kon permitteren in een van de luxe nieuwe kusthotels genoot van een uitgebreid en smakelijk ontbijtbuffet, maar van de huidige florense restaurantene was nog geen spoor te bekennen. In een handvol dure zaken, veelal weggestopt in dezelfde hotels, kookten stuurloze chefs Franse of Italiaanse gerechten met geïmporteerde ingrediënten. De gemiddelde Israëli had daar niets te zoeken. Als die al buiten de deur at, dan was dat een snelle pitasnack op straat of een fantasieloos maal in een La Place-achtige restaurantketen. Het vinden van een smakelijke espresso was onwaarschijnlijker dan permanente vrede in het hele Midden-Oosten. De culinaire malaise betrof het hele land, maar zo droefgeestig als in Tel Aviv was het nergens.

Een kwarteeuw later staat Israël te boek als culinair gidsland. Foodies uit alle uithoeken van de wereld komen af op de gastvrije reputatie van Tel Aviv en stellen een bezoek aan de heilige plaatsen van Jeruzalem, de Dode Zee en Masada uit tot een volgende keer. In wereldsteden als New York, Parijs, Londen en Amsterdam schieten Israëlische restaurants als paddenstoelen uit de grond. Slimme horecaondernemers geven hun nieuwste concepten een Israëliësch tintje. De afgelopen tijd werd ik om die reden benaderd door meerdere ondernemers, van wie sommigen zelfs nog nooit in Israël waren geweest.

Ere wie ere toekomt: de in Jeruzalem geboren Yotam Ottolenghi bracht met zijn kookboeken de Israëlische keuken onder de aandacht van een miljoenenpubliek. Een jaar of tien geleden propte ik na elk verblijf in Tel Aviv mijn koffer vol met exotische producten die thuis niet te krijgen waren. Tegenwoordig kan ik voor za'atar, technina en soemak terecht bij de supermarkt om de hoek. Ottolenghi zette Israël op de culinaire wereldkaart, maar hij was niet verantwoordelijk voor de culinaire omwenteling in zijn vaderland. Aan de onwaarschijnlijke metamorfose die Tel Aviv heeft ondergaan, gaan meerdere parallelle ontwikkelingen vooraf, die ik hier kort bespreek (lees voor een uitgebreide analyse de inleiding van mijn kookboek *TLV*).

Halverwege de jaren negentig beleefde Israël een economische opleving. De welvaart nam dusdanig toe dat er voor het eerst ruimte ontstond voor verpozing. Mode, uitgaan en vakantie hadden nooit een rol van betekenis gespeeld in de gejaagde Israëlische samenleving. Die werd vanaf de oprichting van de Staat Israël in 1948 gedomineerd door politieke onrust, oorlogen, voedseltekorten en religieuze spanningen. In die dagelijkse realiteit moest de bevolking de eindjes aan elkaar zien te knopen.

Een jonge, derde generatie Israël's besloot te gaan genieten van het leven. Het nastreven van een hogere levensstandaard werd vergemakkelijkt door de relatieve rustige periode die het land doormaakte. De Eerste Intifada was een stille dood gestorven en het aantal terreuraanslagen was afgenomen. Oorlog kende de jongste generatie alleen van de verhalen van hun ouders. Bovendien voltrok zich rond dezelfde tijd een demografische omwenteling in Jeruzalem, die van doorslaggevende invloed was op de ontwikkeling van Tel Aviv.

Rothschild 'Boulevard' in 1910, een jaar na de stichting van Tel Aviv

schap waar enige jaren later Tel Aviv zou verrijzen. Met de transactie was een bedrag van 120.000 gulden gemoeid.

Tel Aviv heeft dus Nederlandse wortels en toont overeenkomsten met de ontstaans-geschiedenis van New York (Manhattan werd voor spiegelglans en kraaljes ter waarde van 60 gulden gekocht in 1626). TLV was wel een stuk duurder dan NYC. Omgerekend naar de huidige koopkracht betaalde Kann voor de zandduinen die hij nog nooit had gezien ruim anderhalf miljoen euro. De snuisterijen waarmee Manhattan van de Indianen werd afgetroegd zouden tegenwoordig 800 euro waard zijn.

Het had weinig gescheeld of de acquisitie van Jacobus Kann was ontaard in een gewapende confrontatie tussen het Ottomaanse Rijk en Nederland. Toen de Turke machthebbers het zionistische oogmerk van de aankoop achterhaalden en begrepen dat Kann zijn Joodse identiteit had verzwegen, stapten ze op hoge poten naar de Nederlandse autoriteiten. Het ministerie van Buitenlandse Zaken koos de kant van zijn onderdaan en betichtte de Ottomanen van antisemitisme. Even leek het erop dat Nederland een oorlogsschip voor de kust van Jaffo zou stationeren, maar daar zag het vanaf. De gemoederen kwamen tot bedaren en al snel kraaide geen haan meer naar de Nederlands-Joodse aankoop.

Ondanks zijn cruciale rol in de totstandkoming van Tel Aviv is er in de hele stad geen straat te vinden die de naam draagt van Jacobus Kann. Een groot onrecht dat ondanks protesten van Kanns kleinkinderen nooit ongedaan is gemaakt door het stadsbestuur.

De Haagse zionist zag Tel Aviv uitgroeien tot een moderne metropool, maar maakte de stichting van de Joodse staat in 1948 niet mee. Hij stierf in 1944 in naziconcentratiekamp Theresienstadt. Tel Aviv telde toen ruim 150.000 inwoners.

Als gevolg van haar buitensporig hoge geboortecijfer dijde de ultraorthodoxe bevolking van Jeruzalem snel uit. Dit drukte een onuitwisbare stempel op het openbare leven in de hoofdstad. Veel seculiere jongeren sloegen op de vlucht naar Tel Aviv, waar een bloeiende uitgaansscene ontstond. Zo polariseerden de twee grootste steden van het land. Jeruzalem werd uitgesproken religieus en conservatief, Tel Aviv rondtuit seculier en progressief. Wie er een koosjer dieet op na hield, had niets in de nieuwe horeca van Tel Aviv te zoeken.

Een ontwikkeling die cruciaal is gebleken voor de culinaire revolutie in Tel Aviv, is de rehabilitatie van de Sefardische keuken. De *Sefardiem*, een verzamelnaam voor Joden afkomstig uit islamitische landen, speelden lange tijd de tweede viool in de Israëlische maatschappij. Belangrijke maatschappelijke, culturele en politieke posities werden ingenomen door *Asjkenaziem*, Joden met een Europese achtergrond. Ook de Sefardische eetcultuur werd met dedain bekeken. Falafel was weliswaar volksvoedsel nummer één, maar de door Arabische Joden geïntroduceerde snack was veroordeeld tot de straat. Hetzelfde gold voor andere pitaklassiekers als shoarma en sabich. Sefardische gerechten die zich niet laten vertalen tot straatvoedsel, zoals sjaksjoeka en chraime (vis in pikante tomatensaus), kwamen alleen thuis op tafel. Maar tegen het einde van de jaren negentig kwamen steeds meer chefs tot de ontdekking dat kunstzinnig gestapelde liflafes van ganzenlever en truffelsaus niet aan Israël's besteed waren. In plaats van dure importproducten omarmden ze lokale ingrediënten. Israël lag tenslotte in het Midden-Oosten en de Sefardische eetgewoontes sloten veel beter aan bij het lokale aanbod van groente en fruit en het mediterrane klimaat. Chique zaken verdwenen uit het straatbeeld en maakten plaats voor informele restaurants, waar je gerust kon komen aanzetten op je teenslippers.

Dankzij de afwezigheid van enige restauranttraditie waren de culinaire pioniers vrij om naar hartenlust te experimenteren met nieuwe bereidingswijzen en originele smaakcombinaties. Het ontbreken van een Michelinrds in de regio hielp daar ook bij. Israëlische chefs kunnen geen sterren verdienen en zijn daardoor niet geneigd om te dansen naar de pijpen van de Franse bandenfabrikant. Anderzijds is de Israëlische samenleving een smeltkroes van culturen, elk met zijn eigen rijke culinaire baggage. In de restaurants van Tel Aviv, waar geen kok dezelfde etnische achtergrond heeft, vloeien al die geuren en smaken uit Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten organisch samen.

